

Kilikya Kıyıları Sualtı Arkeolojik Yüzey Araştırmaları 2004

Archaeological Underwater Surveys of the Cilician Coasts

Volkan EVRİN - Mert AYAROĞLU - Korhan ÖZKAN - Çiğdem TOSKAY EVRİN
Korhan BİRCAN - Murat BİRCAN - Levent ZOROĞLU

ODTÜ Sualtı Topluluğu Batık Araştırmaları Gurubu (SAT-BAG) ve Sualtı Araştırmaları Derneği Sualtı Arkeolojisi Araştırma Gurubu (SAD-SAAG), 1992 yılından başlayarak Roma Dönemi'nde Kilikya olarak adlandırılan ve Anadolu'nun Doğu Akdeniz sularını içine alan bölgede (Şek. 1) sualtı yüzey araştırmaları yapmıştır. Kilikya Araştırmaları süresince, değişik bölgelerde ve değişik derinliklerde yüzlerce dalış yapılmış, sualtında pek çok alan taranmış ve önemli görülen değerler çizim ve fotoğraflarla belgelenmiştir. Araştırmalar süresince Antakya-Samandağ ve Mersin-Aydıncık'ta olmak üzere iki adet batık, onlarca taş ve metal çapa ve kayda değer pek çok arkeolojik değer tespit edilmiştir. Elde edilen bilgiler ve belgeler, ulusal ve uluslararası pek çok bilimsel yayın ve konferansta sunulmuştur.

Kilikya Araştırmaları 3 aşamalı bir yöntemle uygulanmaktadır: Bilgi Toplama, Keşif Gezileri ve Sualtı Araştırmaları.

ODTÜ-SAT ve SAD Üyeleri bir araştırma sırasında sırasıyla:

1. Eskinin ve bugünün bilgi ve belgelerini kütüphanelerden, internet'ten ve kitaplardan toplamakta;
2. Dalış yapılacak potansiyel alanları belirlemekte;
3. Bölgeye keşif gezileri yaparak yerinde incelemelerde bulunup, o bölgedeki kültür, altyapı ve coğrafya hakkında bilgi toplayıp, yerel halkla, balıkçılarla ve yerel dalgıçlarla konuşmakta;
4. Yetkili makamlardan araştırma yapmak için yetki ve izinlerini almakta;
5. Dalış organizasyonunu (bütçe, malzeme, etkinlik vs.) yapmaktadırlar.

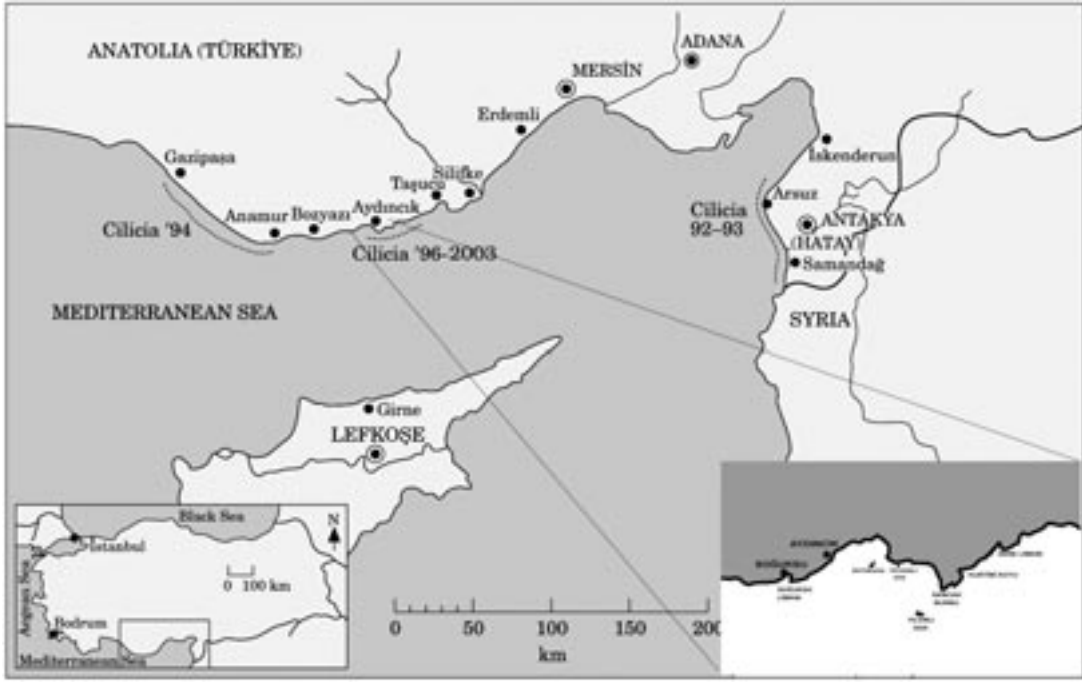
A series of underwater surveys were conducted by the METU - Subaqua Society Underwater Wreck Research Group (SAT-BAG) and the Underwater Research Society - Underwater Archaeology Research Group (SAD-SAAG) along the eastern Mediterranean coasts of Anatolia, from 1992 in the region termed Cilicia in the Roman period.

During these Surveys, after hundreds of dives in various regions and depths, a vast area has been surveyed and the archaeological features of immediate importance were drawn and photographed. Resulting from these surveys, two wrecksites, at Antakya-Samandağ and Mersin-Aydıncık (ancient Kelenderis), many stone and metal anchors and other archaeological features were observed. The findings from these campaigns have been presented and widely published in domestic and international symposia and academic journals.

The Cilicia Surveys are based on a three-tiered system: Collecting Information, Exploratory Trips and Underwater Surveys.

METU-SAT and SAD members apply the following steps in a typical research campaign:

1. *Collecting information concerning the targeted research area from primary and secondary sources, from libraries and the internet,*
2. *Deciding on potential diving spots,*
3. *Making exploratory trips to the targeted region to acquire first-hand experience and knowledge of the culture, infrastructure and geography of the area, and talking to the local inhabitants, to local fishermen and divers,*

Şek. 1 / 1

Bu kapsamda, 1992-1993 yıllarında Antakya bölgesinde Suriye sınırımızdan başlayarak Arsuz'a kadar uzanan kıyı şeridinde keşif dalışları yapılmıştır. Bu bölgede Samandağ kıyısında İ.S. 2-4 yy.'lara ait bir batık tespit edilmiştir. Ayrıca, Kültür Bakanlığı ve Antakya Arkeoloji Müzesi gözetiminde, dört adet taş çapa, iki adet amphora ve iki adet cam külçe su üstüne çıkartılarak müzeye teslim edilmiştir.

1994 yılında Anamur - Gazipaşa arasında kalan kıyı şeridinde araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar sırasında Anamur antik kentinin kıyısında, sualtında kalmış mimari elemanlar tespit edilmiş ve raporlanmıştır. Antik şehrin kiliselerinden birine ait olabileceği düşünülen bu kalıntıların, deniz kıyısında basit ölçüm ve çizimleri yapılmaya çalışılmıştır.

1996-2000 yılları arasında Aydıncık-Taşucu arasında kalan kıyı şeridinde keşif dalışları ile Kilikya Araştırmaları devam etmiştir. Bu çalışmalar sırasında Aydıncık İlçesi ve yakın kıyı alanında dikkat çekici bulgular tespit edilince, aynı bölgede 1987 yılından beri Kelenderis Kazıları'nı yürütmekte olan Konya Selçuk Üniversitesi Klasik Arkeoloji Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Levent Zoroğlu'ndan yardım istenmiştir. Kelenderis kazıları sırasında, hem kentin mezarlığında, hem de Aşağı Şehir ve Akropol'de çok sayıda ticari amphora ve Kelenderis dışından gelmiş diğer materyaller bulan kazı ekibi için de eksikliği hissedilen en önemli

4. Obtaining an official permit for research from administrative authorities,
5. Organizing the diving expedition (budget, supplies, the scope of activity, etc.).

To this aim, diving expeditions along the coastline were conducted in 1992-1993 in the immediate vicinity of Antakya (Antioch) by the Syrian border, starting from Arsuz. On the coast of Samandağ, a wreck site dated to the 2nd-4th centuries A.D. was discovered. Under the supervision of the Ministry of Culture and the Archaeological Museum of Antioch, four stone anchors, two amphorae and two glass ingots were brought to the surface and given to the museum.

In 1994 underwater surveys were concentrated on the coastline between Anamur (Anemurium) and Gazipaşa (Selinus). Architectural remains, which possibly belonging to one of the ancient churches on the coast of ancient Anemurium, were discovered underwater and were reported with basic plans and measurements.

Between 1996 and 2000 the Cilicia Underwater Surveys investigated the coastline between Aydıncık (Kelenderis) and Taşucu (Holmoi). Following the discovery of interesting features at Aydıncık (Kelenderis) and in its immediate environs, Prof. Dr. Levent Zoroğlu from the Department of Archaeology, Selçuk University, Konya, who has directed the Kelenderis Excavations

çalışmalardan birisi, liman ve limana yakın çevrede henüz sualtı çalışmalarının yapılamamış olmasıdır. Bu nedenle 2001 yılında geniş bir planlama yapılarak, 2002 yılında Kelenderis kazıları çerçevesinde bir ekibin Kültür Bakanlığı'nın da izni ile söz konusu bölgede sualtı araştırması yapmasına karar verilmiştir. ODTÜ-SAT & SAD olarak geçmiş tecrübelerimizden ve bilgi birikimimizden de yararlanarak önemli görülen dalış bölgeleri belirlenmiştir. Dalışların büyük bir bölümünü Aydıncık açıklarında bulunan Yılanlı Ada çevresinde yapacak şekilde bilimsel ve teknik hazırlıklar tamamlanmıştır. Sualtı çalışmalarının 2002-2004 yılları boyunca ana sponsorluğunu Türkiye Sualtı Arkeolojisi Vakfı - TINA yapmıştır. Sualtı araştırmaları, Kelenderis kazı bütçesinden de güçlü bir şekilde desteklenmiştir.

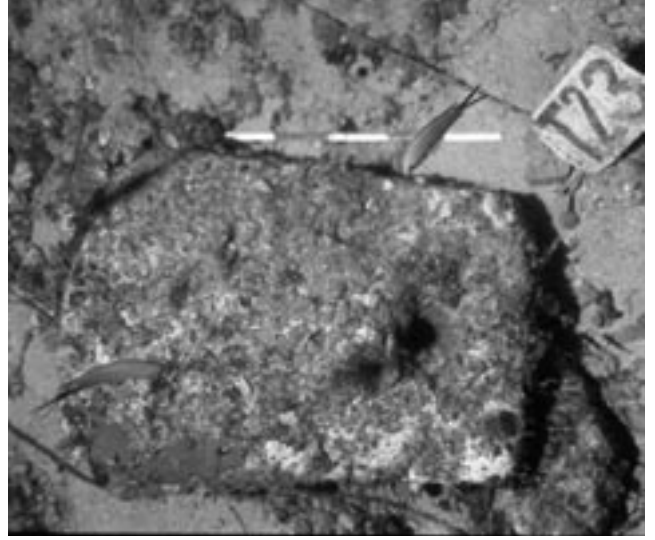
Kelenderis, antik Anadolu coğrafyasında Dağlık Kilikya (Kilikia Tracheia, Taşeli Platosu) olarak bilinen bölgenin önemli bir liman kentidir. Kelenderis bölgesi coğrafi konumu, doğal limanı ve kıyı yapısı itibarı ile Anadolu'nun Doğu Akdeniz kıyılarında önemli geçiş ve demirleme noktalarından biridir. Yakın çevresinde bulunan tatlısu kaynakları, gemi yapımı için büyük önem taşıyan sedir ormanları, Anadolu'ya açılan geçiş noktalarına yakınlığı ve Kıbrıs'ın ana karaya en yakın olduğu bir konumda bulunması nedeniyle de bu önemini hiç kaybetmemiştir. Bu bölgede Prof. Dr. Levent Zoroğlu tarafından 1987 yılından beri sürdürülen kazılarda, kentteki ilk yerleşimin İ.Ö. 7. yy. başlarına kadar uzandığı saptanmıştır. Kelenderis'teki bu kentleşmenin öncesinde de yerleşmelerin olduğu, Neolitik, Kalkolitik ve erken Tunç çağlarına (İ.Ö. 5000-3000 yıllarına) kadar geri giden seramik ve diğer arkeolojik malzemenin belgelendiği Gilindre Mağarası ile kanıtlanmıştır. Kelenderis en parlak dönemini İ.Ö. 5. ve 4. yy.'larda yaşamış, Hellenistik Çağ'da bir süre Mısır'daki Ptolemaioslar'ın denetimi altına girmiş, Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise küçük bir liman kenti olarak önemini korumuştur. Erken Hıristiyanlık zamanında (İ.S. 5. ve 6. yy.lar) yeni bir parlak dönem yaşayan kentin, antik çağa ait bu son evresinin görünümü, Kelenderis Mozaïği üzerinde de yansıtılmıştır. 1991 yılında bulunan mozaik, 12 m. uzunlukta, 3,20 m. genişliktedir. Mozaik üzerindeki görüntünün 3x3 m.'lik panosunda geç Antik Dönem'e ait Kelenderis'in kent manzarası ile içerisinde iki yelkenlinin bulunduğu limanı betimlenmiştir.

Yılanlı Ada (36° 06' 85" Kuzey enlemi - 33° 22' 68" Doğu boylamı), kuzeybatı-güneydoğu ekseninde 120-130 m. uzunluğunda 45-50 m. genişliğinde ve deniz seviyesinden 25-30 m. yüksekliğinde bir konuma sahiptir.

since 1987, was consulted. The archaeological team at Kelenderis had discovered numerous commercial amphorae as well as other imported material in the ancient city's necropolis area, in the Lower City and on the Acropolis, however the lack of an underwater expedition to provide evidence concerning the commercial ties of Kelenderis in the harbour and harbour area was obvious. Consequently an extensive organisational process was conducted in the 2001 season, and in 2002, combined with the land excavations at Kelenderis, with an underwater survey permit from the Ministry of Culture, our first investigations have been conducted. Experience gained from past Cilician Surveys, when METU-SAT and SAD members' acquired technical skills and know-how helped in determining the diving spots at Kelenderis. Most dives were planned for Yılanlı Ada (Spurie Island) close to Kelenderis harbour. The main sponsor for the 2002-2004 seasons' work was the Turkish Institute of Nautical Archaeology - TINA and our underwater expeditions were also well supported by the Kelenderis Excavations.

Kelenderis is one of the important ancient harbour cities of Rough Cilicia (Cilicia Tracheia, Taşeli Platosu). The geographical site of Kelenderis with its natural harbour and coast provides one of the significant transit and anchorage points in the eastern Mediterranean. The freshwater resources and the cedar forests were important for ship construction in the city's immediate environment, in addition its proximity to the passes leading to the Anatolian plateau and situated where the mainland is closest to Cyprus, all contributed to this ancient city's strategic importance. The first settlement layers of ancient Kelenderis, dating to the 7th century B.C. have been revealed during excavations from 1987 onwards conducted by Prof. Dr. Levent Zoroğlu. However, from ceramic and other finds from the Gilindre Cave, it has been determined that the settlement history in this area extends back to the Neolithic, Chalcolithic and early Bronze Age (5000-3000 B.C.). The city had its most prosperous period during the 5th and 4th centuries B.C., during the Hellenistic period it came under the rule of the Ptolemaids for a short time, whereas during the Roman imperial period it kept its importance as a lively small harbour town. In the early Christian period (5th and 6th centuries A.D.) there was further activity in the town. The last glimpses of antiquity are thoroughly depicted on the Kelenderis mosaic found in 1991 and which is 12 m long and 3.20 m

Aydıncık limanına 3.3 deniz mili (yaklaşık 6 km.) uzaklıkta bulunan ve Sancak Burnu'na 1 mil karşıdan bakan bir adadır (Şek. 1). Konum itibari ile tüm yakın kıyıları görebilen bu adanın, eski denizciler tarafından sık kullanılan bir alan olması kuvvetle muhtemel olduğundan Kelenderis sualtı çalışmaları Yılanlı Ada üzerinde yoğunlaşmıştır. Ada önlerinde 50 civarında değişik tür ve tipte çapaya rastlanmış, detaylı ölçüm ve çizim çalışmaları sonucunda 4500 m²'lik bir alan haritalandırılmıştır (Şek. 2). Bir, iki ve üç delikli taş çapalar, taş ve kurşun çipolar (kelepçesi ile beraber) ve T, Y ve Yay şekilli metal çapalar belgelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen çapa haritası, Yılanlı Ada'nın yüzyıllar boyunca bir demirleme bölgesi olarak kullanıldığını ispatlamaktadır. Bu çapalama alanını daha da önemli ve özel kılan ise, tespit edilen çapaların hem çeşit hem de tür olarak Akdeniz sularında geç Tunç Çağı'ndan beri denizciler tarafından kullanılan pek çok tür çapadan birkaç örneği birden barındırmasıdır (Res. 4). Aydıncık - Yılanlı Ada bu hali ile doğal bir çapa müzesi konumundadır. Tespit edilen, çizilen ve fotoğraflanan çapaların tipoloji ve tarihleme çalışmalarına halen devam edilmekle birlikte, tespit edilen çapa ve amphoralar Kelenderis kazılarının bulguları ile beraber değerlendirildiğinde ortak paydalara ulaşıldığını göstermektedir. Çapa türleri açısından da Akdeniz havzasında Tunç Çağı'ndan beri görülen ve incelenen türlerin pek çoğuna bu bölgede beraberce rastlanmaktadır. Yılanlı Ada'yı, sualtı arkeolojisi adına çok önemli bir konuma taşıyan bu bulgular, tek tek incelenerek değerlendirilecektir. Taş çapa türlerinden tek delikli, iki delikli ve üç delikli örnekler, taş çipo, kurşun çipo ve kelepçesi, metal T ve Y çapalar ve yay şeklinde olan büyük metal çapalar sualtında birbirlerine yakın konumlarda bulunmaktadır. Sualtı çalışmalarında bu kadar

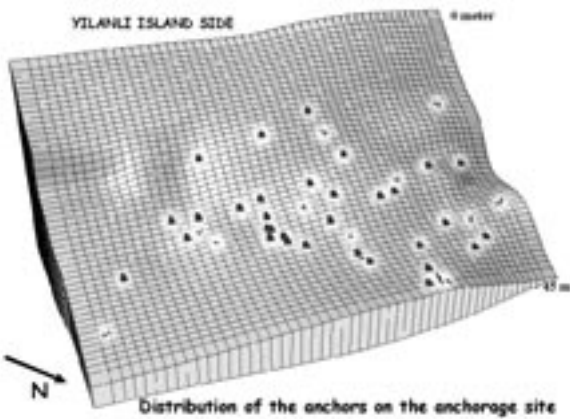

Res. 1 / Fig. 1

wide. In the first 3 sq. m. of the mosaic, a town scene of late antique Kelenderis with two merchant-ships sailing into its harbour is depicted.

Yılanlı Ada (Spurie Island) (36° 06' 85" N. - 33° 22' 68" E.) lies in a northwest-south eastern position; it is 120-130 m. long, 45-50 m. wide and about 25-30 m. above the sea level. It is 3.3 sea miles from the Aydıncık (Kelenderis) harbour and 1 mile from Cape Sancak (Sancak Burnu) (Figure 1). Due to its position monitoring all nearby bays and the coast, it would have been much favoured by ancient mariners, consequently the Kelenderis Underwater investigations mostly focused around Yılanlı Ada (Spurie Island). Lying under water on its north and north eastern sides, around fifty different anchors were discovered, drawn and measured, resulting in a small anchorage site-map covering about 4500 m² (Figure 2). One, two and three-hole stone anchors, stone and lead stocks (one together with its collar) and T-, Y-, and larger bow-shaped metal anchors were documented.

The anchorage site-map constructed with the help of these underwater investigations clearly reveals how Yılanlı Ada (Spurie Island) was favoured as an anchorage. Moreover, what makes this anchorage site so special is the variety and types of anchors found here that include types used by mariners in the Mediterranean from at least the late Bronze Age (Photo 4). Aydıncık-Yılanlı Ada (Kelenderis-Spurie Island) is in this sense an underwater museum of anchors. Studies on the typology and chronology of the discovered, drawn and photographed anchors are continuing, however, from the

Şek. 2 / 2

Res. 2 / Fig. 2

çok sayıda ve farklı türde çapanın bir arada tek bir bölgede bulunması ender rastlanan bir keşiftir. Gerek bölgenin Tunç Çağı'na kadar uzanan deniz ticaretine ışık tutması açısından gerekse çapa türleri üzerinde yapılacak tipoloji çalışmalarına kaynak yaratması bakımından bu suların hassasiyetle incelenmesine devam edilecektir.

Yılanlı Ada önlerinde bulunan çapaların dışında 55 m. derinlikte bir batık alanı da keşfedilmiştir (Yılanlı Ada - Erkut Arcak Batığı). Batık alanında yapılan dalışlar sonucunda, yüzeyde görünen geminin kargosu olarak yaklaşık 50-60 kadar amphora tespit edilmiştir (Res. 1). Amphoralar her ne kadar dağınık gibi görünse de kuzey-güney ekseninde hakim bir yığılma doğrultusu gözlenmiştir. Ayrıca Yılanlı Ada'nın batığa bakan yüzünde, 15-35 metreler arasında dağınık şekilde duran amphora parçalarının çoğunun batık amphoraları ile aynı tipte olması, geminin batarken ya yük atmaya çalıştığını ya da kayalara çarparak batma anında kargosunun bir kısmını dökerek kumluk zemine oturduğunu göstermektedir. Yapılan ufak yüzey incelemelerinde de dağınık durumda olan üst katmanın altında en az iki sıra düzenli amphora yığını olduğu da görülmüştür. Fakat, batık alanında daha sonradan yapılacak olası detaylı araştırma ve kazı çalışmalarına zarar vermemek için batık içeriğine müdahale edilmemiştir. Batığın kargosunu oluşturan amphoralar Geç Roma 1 (Late Roman Amphora 1) sınıflaması içinde yer almaktadır (Res. 2). Buna bağlı olarak yapılan ayrıntılı görüntüleme, çizim çalışmaları ve inceleme dalışlarından sonra, su üstüne çıkartılan iki amphora ve bir testinin de yardımı ile batık geç Antik Dönem'e (İ.S. 6-7. yy.) tarihlenmiştir (Res. 2-3). Bu dönemlerde Kelenderis antik kentinin de

Res. 3 / Fig. 3

knowledge gained from these anchors and from the amphorae from the Kelenderis excavations, the relationship between these two classes of finds is clear. The anchor types observed and studied in the Mediterranean basin, that have been employed since the Bronze Age are found together in this region. These finds highlight the importance of Yılanlı Ada (Spurie Island) in contexts of underwater archaeology as this is a singular discovery with such a variety of types of anchors, in great numbers found together in an area. Mainly forming an indication of Bronze Age maritime activities in the region, as well as a detailed study of the anchors, this research will contribute to the overall typology of this class of finds and the thorough surveying of these waters will continue.

In addition to the anchors found around Yılanlı Ada (Spurie Island), a wreck site at a depth of 55 m. was discovered (the Yılanlı Ada-Erkut Arcak wreck). As a result of the expedition to this wreck site, about 50-60 amphorae, constituting a part of the ship's cargo lie on top of the seabed-mound, were observed (Photo 1). Although the amphorae seem to be scattered on the seabed, there is an obvious north-south orientation to

aktif bir liman olarak kullanıldığı düşünülürse, deniz-kara ticaret bağlantısı güçlü bir şekilde ortaya konulmuş olur.

Yılanlı Ada çalışmalarında 2004 yılında iki amphora, bir testi, üç taş çapa, bir kurşun çipo ve kelepçesi ile bir taş çipo sualtından çıkartılarak Silifke Müzesi'ne teslim edilmiştir. Çıkan eserler üzerinde konservasyon ve restorasyon çalışmaları halen devam etmektedir. Bu eserler için Aydıncık İlçesi içinde Kelenderis kazı çalışmalarının da sergilenebileceği bir ortamın kurulması düşünülmektedir.

Keşfedilen ve belgelenen metal ve taş çapalar ile batık bölgesi sayesinde, Dağlık Kilikya'nın önemli bir liman şehri olan Kelenderis'in, Doğu Akdeniz deniz ticaret yolları üzerinde sık kullanılan bir uğrak noktası olduğu tekrar gösterilmiştir. Ayrıca bu çapaların Akdeniz havzasında varolan pek çok çapa türü ile benzer türde

Res. 4 / Fig. 4

this heap of these jars. Moreover, at Yılanlı Ada (Spurie Island) facing the wreck site, at a depth of 15-35 m. there is a part of the wreck's cargo assemblage, an indication that prior to the sinking of the ship either some of the cargo had been dumped overboard or at the time of sinking the ship first passed by the rocky edge of the island, spilling some of its cargo there, and then gently sank on the sandy seabed. It is certain that beneath the scattered heap of amphora forming the cargo's surface layer, there are at least two rows of stacked amphorae. In order to preserve the original condition of the site and not to harm any possible future investigation or underwater excavations, no further detailed exploration was undertaken at this wreck. The cargo amphorae are of Late Roman 1 (LR 1) type (Photo 2). Related to these findings, after the detailed imaging, drawing and research-oriented dives, two cargo amphorae and a jug were taken to the surface, which helped in dating this wreck to the late antique period (6th-7th centuries A.D.) (Photos 2 and 3). As the harbour of ancient Kelenderis is understood to have been an active port during late antiquity, some of the land and sea trade consequences can be understood.

In the 2004 season of the Yılanlı Ada (Spurie Island) survey, two amphorae, three stone anchors, a lead stock and its collar, and a stone stock were taken to the surface and delivered to the Museum at Silifke (Seleucia). Conservation and restoration work concerning these artefacts continues. A facility to exhibit these artefacts and the other results of the Kelenderis excavations is under consideration.

The discovered and documented metal and stone anchors and the wreck site are proof that the ancient harbour town of Kelenderis, in Rough Cilicia (Cilicia Tracheia, Taşeli Platosu) was a port-of-call on the East Mediterranean maritime trade routes. In addition, the variety and number of anchors from different historical periods that have been found together by Yılanlı Ada (Spurie Island) and in its vicinity, show that for centuries this was a favoured anchorage. Further, the Late Roman 1 (LR 1) amphorae found in the Yılanlı Ada - Erkut Arcak wreck indicate the wine and/or olive oil production of Cilicia and possibly the export of such produce from Kelenderis harbour during late antiquity.

The Archaeological Underwater Surveys of the Cilician Coasts are a long-term project totally organised through the younger generation, employing their own resources of technical know-how and academic skills. METU-SAT and SAD encourage the younger generation to

olması, Yılanlı Ada ve yakın çevresinin geniş bir zaman dilimi boyunca demirleme bölgesi olarak kullanıldığını da göstermiştir. Bunun yanı sıra, Yılanlı Ada - Erkut Arcak Batığı'nda tespit edilen Geç Roma 1 (Late Roman 1) amphoraları da Kilikya bölgesinin ve olasılıkla Kelenderis limanının şarap ve/veya zeytinyağı ticaretinde geç Antik Dönem'de aktif olduğuna işaret etmektedir.

Kilikya Kıyıları Sualtı Arkeolojik Yüzey Araştırmaları tüm kaynakları ile kendi gençlerimizin yapmakta olduğu uzun soluklu bir çalışmadır. ODTÜ-SAT ve SAD, Türkiye'de genç nesillerin sualtı kültür mirasına daha bilinçli yaklaşımlarını ve onu korumak kadar anlamaya yönelik çalışmaları da içeren eğitimsel ve bilimsel destekli faaliyetleri ile ülkemizde bir boşluğu doldurmaktadır. Bu tür çalışmaların sonuçlarının sualtı arkeolojisine olduğu kadar kültürel mirasımıza olan toplumsal duyarlılığın artmasına da hiç şüphesiz katkısı olacaktır.

ODTÜ-SAT : <http://www.metu.edu.tr/home/wwwsat>

SAD : <http://www.sad.org.tr>

TINA: <http://www.tinaturk.org>

Kelenderis Kazıları : <http://www.kelenderis.org>

Kilikya Web Sayfaları - <http://www.kilikya.org>

maintain and respect the land's cultural heritage, and to take a pro-active stance in its protection through educational and academic projects, working in a much neglected sphere in Turkey. Such activities aim to establish public awareness of both underwater archaeology and our cultural heritage.

METU-SAT : <http://www.metu.edu.tr/home/wwwsat>

SAD : <http://www.sad.org.tr>

TINA: <http://www.tinaturk.org>

Kelenderis Excavations : <http://www.kelenderis.org>

Cilicia Web Pages - <http://www.kilikya.org>